HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דכולהו שלקי א"כ [א]הוה ליה אניגרון עיקר ושמן טפל ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה הכא במאי עסקינן [ב]בחושש בגרונו דתניא (א)החושש [ג]בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע פשיטא [ג]מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא לבריך עליה כלל קמ"ל [ד]כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר [ה]שהכל נהיה בדברו א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דר' יוחנן ושמואל קיימי כוותיה דאמר [ג]רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ אלמא אע"ג דאשתני במלתיה קאי ה"נ אע"ג דאשתני במלתיה קאי מי דמי התם לית ליה עלויא אחרינא הכא אית ליה עלויא אחרינא בפת וכי אית ליה עלויא אחרינא לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה אלא שהכל והא"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל [ז]אקרא חייא וקמחא דשערי מברכינן עלייהו שהכל נהיה בדברו מאי לאו דחיטי בורא פרי האדמה לא דחיטי נמי שהכל נהיה בדברו ולשמעינן דחיטי וכ"ש דשערי אי אשמעינן דחיטי הוה אמינא ה"מ דחיטי אבל דשערי לא לבריך עליה כלל קמ"ל ומי גרע ממלח וזומית [ד]דתנן (ה)על [ו]המלח ועל [ו]הזומית אומר שהכל נהיה בדברו אצטריך סד"א מלח וזומית עביד אינש דשדי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל °וקשה לקוקיאני לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: [ז]קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר [ח]שהכל נהיה בדברו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו הואיל וסופו להקשות אמר ליה שמואל לרב יהודה [ח]שיננא כוותך מסתברא דהא צנון סופו להקשות [ט]ומברכינן עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנון נטעי אינשי אדעתא דפוגלא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכינן עליה והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן [י]על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ אמר רב נחמן בר יצחק צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה הלכתא כותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב [כ]צלף של ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר כר"ע דתנן [ט]רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר [ל]אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה כרבי עקיבא אי אמר הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל [י]כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ לא ונימא הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אי אמר הכי הוה אמינא הנ"מ גבי מעשר אילן דבארץ גופא מדרבנן אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא אימא בח"ל נמי נגזור קמ"ל רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך כר' עקיבא דמיקל ולעביד מר כב"ש דמקילי טפי דתנן [כ]צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים [מ]אין כלאים בכרם אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשיא אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלמא מין ירק הוא והדר תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלמא מין אילן הוא הא לא קשיא ב"ש ספוקי מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ותנן [נ]ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח

דכולהו שלקי. כל מיני ירק שלוק: **החושש בגרונו.** וצריך לתת בו שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואניגרון טפל: **לא יערענו בשמן.** בשבת דמשהי ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא וחכמים גזרו על כל רפואות הנכרות משום שחיקת סמנים שהיא מלאכה: **תחלה.** כלומר לכתחלה לא יתן השמן בפיו לשם ערעור כי אם לשם בליעה ואם בא להשהותו ישהנו: **דאית ליה הנאה מיניה.** לבד הרפואה יש לו הנאת אכילה: **והלכתא וכו'** עד **פטר להו** לא גרסינן ומה"ג הוא: **קמחא דחטי.** אוכל קמח חטים כמות שהיא: **בורא פרי האדמה.** כשאר כוסס חטין דתניא לקמן בפרקין (ד' לז.) שמברך בורא פרי האדמה: **דאשתני.** וגרע הואיל ולא אשתני לעלויא מעלייתא: **במלתיה קאי.** והוה ליה ככוסס חטין: **הכא אית ליה עלויא אחרינא.** הלכך יצא מכלל פרי ולכלל דרך אכילתו לא בא. אבל השמן מיד בא בשנויו לכלל דרך אכילתו ועיקר הפרי לכך נטעוהו הלכך פרי הוא: **מאי לאו.** מדאמר שערי מכלל דס"ל בחטי בפה"א דחשיב: **ומי גרע ממלח וזמית.** והיכי תיסק אדעתין דלא תבעי ברכה: **זמית.** שלמיר"א (א): **קוקיאני.** תולעים שבמעיים: **דאית ליה הנאה.** באכילה: **קורא.** רך של דקל. כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה כדרך כל האילנות הנוסף בשנה זו רך ובשנה שניה מתקשה ונעשה עץ: **לגון סופו להקשות.** שאם אינו תולשו בעתו הוא מתקשה כעץ: **אדעתא דפוגלא.** לאכלו כשהוא רך ושמו פוגלא: **צלף.** מין עץ: **אדעתא דפרחא.** שם פריו: **מיני נצפה.** הוא צלף. לפי שגדלים בו כמה מיני אכילה קרי ליה מיני: **תמרות.** בתוך העלים גדלים כמין תמרות ובולטין בעלה כמו בעלין של ערבה: **אביונות.** הוא הפרי: **קפריסין.** הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים: **צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא.** לאכול את העלים ואת התמרות שאינן ממעטין את האילן בכך: **דקלא לא נטעי אינשי אדעתא.** לאכול את הקורא שהאוכלו ממעט ענפי האילן: **ערלה בחוצה לארץ.** מדברי סופרים היא: **דכל המיקל בארץ.** בערלה הלכה כמותו בחוצה לארץ. דכיון דאינה מן התורה הלך אחר המיקל: **גבי מעשר.** דהא דר"ע לגבי מעשר איתמר דמעשר פירות האילן דבארץ גופה דרבנן שהתורה לא חייבה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר: **כלאים בכרם.** קסבר מין ירק הוא: **מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה וכו'.** (ב) האי מ"מ מסקנא דפירכא דרבינא הוא ולמימר שאף הפרי עצמו מותר בחוצה לארץ דהא בארץ ספק הוא ותנן ספק ערלה כו': **ובסוריא.** ארם צובה שכבש דוד והוסיפה על גבול ארץ ישראל: **ובחוצה לארץ.** הלוקח מן החשוד על הערלה ויודע הוא שיש בפרדסו זקנות ונטיעות: **יורד ולוקח.** הימנו אף על פי שספק הוא אם יביא מן הנטיעות:

ובלבד

לא יערענו. פירש"י להשהותו וא"ת א"כ לפלוג וליתני בדידה מאי איריא ע"י אניגרון אפילו בעיניה שרי לבלעו לאלתר דהא אינו אסור אלא לערער דהיינו להשהותו ע"כ פי' הר"י לא יערענו אפי' בבליעה בלא שהייה שכל שהייה שאינה אלא לרפואה קרי ליה ערעור ואפי' כשבולעו והיינו טעמא דמתסר משום דקא מוכחא מילתא דלרפואה קא מכוין א"נ יש ליישב פירוש [א] רש"י לא יערענו להשהותו אבל נותן הוא לתוך אניגרון ואפילו להשהותו או בולעו (ג) בעיניה בלא שהייה: **כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי.** ונראין הדברים (ד) דאם אדם שותה (מ) משקין אם המשקין רעים לשתות דלית ליה הנאה מיניה לא בעי ברוכי ואי אית ליה הנאה מיניה בלא הרפואה בעי ברוכי: **והלכתא.** שכתוב בספרים לא גרסי' דלשון ה"ג הוא עד קמחא וכו': **קמחא דחיטי.** נראה דלא איירי בקמחא ממש דאם כן לא שייכא ביה ברכה דבורא פרי האדמה אלא איירי בקמחא [ב] שקורין איסקלא"טיר או בקמח שעושין מסבולת שועל שמייבשין בתנור: **לא נטעי אינשי אדעתא דקורא.** וסבר גמ' כוותיה דשמואל וא"כ אותן לולבי גפנים דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי מברכינן עלייהו שהכל נהיה בדברו ואותן שקדי' כשהם רכים אוכלים קליפתם החיצונה ולא נטעי להו אדעתא דהכי למיכל להו כשהן רכים כי אם לאכול הגרעינין שלהן כשיתבשלו מברך עלייהו נמי שהכל:

קליפי

עין משפט
נר מצוה

יד א ב מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ד:

טו ג מיי' פכ"א מהלכות שבת הל' כד טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף לב [רב אלפס שבת סוף פי"ד דף מד]:

טז ד טוש"ע או"ח סי' רד סעיף ח:

יז ה מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ה:

יח ו ז ח מיי' פ"ח שם הלכה ג ד [ו] ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' רד סעיף א:

יט ט טוש"ע או"ח סי' רג סעיף ח:

כ י מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ו:

כא כ מיי' פ"י מהל' מ"ש ונטע רבעי הלכה ג סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סימן רצד סעיף ג:

כב ל מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה ד:

כג מ מיי' פ"ה מהל' כלאים הל' כ טוש"ע יו"ד סי' רצו סעיף טו:

כד נ מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הל' יא [יב] סמג לאוין קמד טוש"ע יו"ד סימן רצד סעיף ט י:

◆

רבינו נסים

אי אמר הכי הוה אמינא הני מילי מעשר (ירק) [אילן] דבארץ גופיה מדרבנן. שנינו במסכת ראש השנה בפ' א' באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמטים וליובלו' לנטיעה ולירקות ובברייתא (שם דף יב) לירקות ולמעשרות ואמרינן לירקות מאי ניהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא וליתני דאורייתא ברישא איידי דחביבה ליה אקדמה ותנא דידן תנא דרבנן וכל שכן דאורייתא ובמסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף פג) איתא נמי גוזזין כרישין ואוכל ואינו צריך לעשר והני מילי ירק דרבנן ובתחיל' מסכת מעשרות דבני מערבא אמרי ירקות מנין איסי בן עקביא אומר המעשרות לירק מדבריהן לפי שהכתוב לא זכר אלא זרע הארץ ופרי העץ כדכתיב וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ אבל ירק מדרבנן הוא כדפרשי':

◆

רבינו חננאל

קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר שהכל נהיה בדברו. והלכה כרב נחמן. **על המלח ועל הזומית אומר שהכל נהיה בדברו.** פי' זמית מרק. שכן בלשון יון קורין למרק זומין. **קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה וכו' שמואל אמר שהכל נהיה בדברו וכו'. ואע"ג דקלסוה שמואל לרב יהודה הלכתא כותיה דשמואל.** סוגיא דשמעתא דכל מידי דלא נטעי אינשי ולא זרעי אדעתא למיכלינהו בריכ(צ)ייהו, לא מברכי עלייהו אלא שהכל נהיה וכו', כגון לולבי גפנים ועלי גפנים וכיוצא בהם. אבל צנון דנטעי אינשי אדעתא לאוכלו כשהוא רך וכיוצא בו, מברכין על העלין ועל עצים רכים בורא פרי האדמה. **אמר רב יהודה אמר רב צלף של** ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל הקפרס. שמע מינה דאביונות הן פירא ואסורין בערלה כדכתיב וערלתם ערלתו את פריו, אבל הקפרס אינו פרי לפיכך מותר. ורמינן עלה הא דתני על מיני נצפה [וכו' על] האביונות ועל הקפריסין בורא פרי העץ, אלמא תרויהו פירא נינהו. ושנינן רב דאמר כר' עקיבה דתנן ר' אליעזר אומר צלף מתעשר תמרים אביונות וקפריסין, ר' עקיבה אומר אינו מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי. ומקשינן, ונימא הילכתא כר' עקיבה. [ושנינן, אי אמר הלכה כר' עקיבה] הוה אמינא אפילו בארץ קפריס דערלה שרי, קמ"ל בחוצה לארץ שרי בארץ אסור, ונימא הילכתא כר' עקיבה בחוצה לארץ דשמע מינה כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ, אי אמרת הכי הילכתא כר' עקיבה [בחוצה לארץ] הוה אמינא הני מילי הילכתא כר' עקיבה גבי מעשר, דהא ר' עקיבה לא איירי אלא במעשר, כדתנן ר' עקיבה אומר אינו מתעשר אלא אביונות משום שהוא פרי, דמעשר בזמן הזה מדרבנן הוא בארץ, ולפיכך הילכתא כמותו בחוצה לארץ. אבל ערלה מדאורייתא אסורה בארץ, [אימא] לאו הילכתא כדברי המיקל בחוצה לארץ, לפיכך [צריך] רב לפרש ולומר כי קפרס של ערלה בחוצה לארץ שרי.

מסורת הש"ס

א) תוספתא פ"ט דתרומות ה"א [ופ"ו דשביעית ה"ב] [תוספתא שבת פי"ג ה"ח], ב) [לקמן דף לח.], ג) [לעיל לה:], ד) [ל"ל דתניא], ה) לקמן מ: נדרים נה:, ו) [פי' בערוך מרק והטור בא"ח סי' ר"ד פי' מי מלח ורבינו האי פירש זומית שהוא הקלף], ז) עירובין ד' כח:, ח) [שבת [ז.] נה. קנב. עירובין נד. חגיגה טו: ר"ה כ"ד: כתובות יב: יד. נג. קדושין לב. [לג:] ב"ק יד. טו: לו: גיטין עח: ב"ב קלג: עו"ג מג: סנהדרין פ: כריתות יט: נדה יג. יז. כה:], ט) מעשרות פ"ד משנה ו, י) שבת דף קלט:, כ) [תוספת' ספ"ג דכלאים], ל) ערלה פ"ג משנה ט קדושין לח:, מ) [משקין לרפואה כצ"ל רש"א],

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זמית שלמייר"א. נ"ב פי' מי מלח: (ב) ד"ה מ"מ לב"ש וכו' ערלה וכו' וכולי האי מ"מ: (ג) תוס' ד"ה לא יערענו וכו' או בולעו. נ"ב והאי ובולע כלומר או בולעו: (ד) ד"ה כיון וכו' ונראין הדברים. נ"ב עיין לקמן דף ל"ח ע"א גבי שתיתא רכה:

◆

גליון הש"ס

גמ' הואיל וקשה לקוקיאני. כדאיתא שבת דף קט:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב. ורבינו שמואל פירש דבולע הוי כמו או בולע והאי נותן אערעור קאי דנותן ומערער ע"י ערוב אניגרון או בולע השמן ממש. ב. בתוס' רי"ש כתב, דלא מיירי בקמח הנטחן כמו קמח סולת שלנו שאותו קמח אינו ראוי לברך עליו ב"פ האדמה ולא דמי לכוסס את החטה שהוא ראוי לאכול בזה הענין. אלא מיירי בקמח שאינו נטחן כל כך ויש בו עדיין טעם חטה וראוי לאכול בזה הענין, ופעם אחרת פי' לנו רבינו שהוא קמח נטחן לגמרי כעין שלנו, אבל משל קליות הוא שמיבשים אותו בתנור והקמח קלי ויש שנוהגים לעשות כן מקמח של שבולת שועל במקומנו.

◆

לעזי רש"י

שלמויר"א. מי-מלח.

◆

מוסף רש"י

צלף. מין אילן הטוען ג' מיני פירות, אביונות וקפריסין ולולבין, וכי איתיה להאי ליתיה להאי (שבת ל: ב"ב כח:) אילן גדול הוא ובעל ענפים הרבה וג' מיני אוכל יש בפירותיו (שבת קנ:). **ובסוריא.** היא ארם צובה שכבש דוד וסנפה עם ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש הלכך ספיקו מותר (קדושין לח:). **ובחוצה לארץ.** דרחיק טפי ולא מיחלף (שם). **יורד.** ישראל ולוקח מן העכו"ם הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחילה (שם).